

Iacob Brendușian, un astrist blăjean, născut în Sătmar

Viorel CÂMPEAN & Marta CORDEA

**Biblioteca Județeană Satu Mare
Satu Mare County Library**

Personal e-mail: viorel_campean@yahoo.com; marticordea@yahoo.com

Iacob Brendușian, a member of Astra's Division from Blaj, born in Sătmar

Born in 1825 at Apa (Satu Mare County), Iacob Brendușian is one of the personalities who stood out everywhere his steps took him. After graduating from the Pesta Philosophy Course, he followed the Oradea Law Academy. He published in „Diorile of Bihor”, the first almanac of the Reading Society of Oradea, the prose Camarzana, the first novel dedicated to the Country of Oaș. From 1861 to 1865 he was a fiscal comitatens and lawyer at Baia de Arieș. Afterwards, until the end of his life he was a lawyer of the archdiocese of the Greek-Catholic Metropolitan Church. He became a very wealthy man, in his office there were many lawyers who pleaded throughout Transylvania. Among them were Iuliu Maniu. He was part of the leadership of Astra's Division from Blaj from the very beginning. His daughter Otilia, who studied the piano in Vienna, was married to composer Iacob Mureșianu. Iacob Brendușian corresponded with Timotei Cipariu, Al. Papiu Ilarian. He died in 1900 in Blaj.

Keywords: Iacob Brendușian, Diorile Bihorului, Country of Oaș, Blaj, the Mureșianu family, Greek-Catholic.

Se poate afirma că Iacob Brendușian este una dintre personalitățile care s-au remarcat în toate locurile pe unde și-au perindat pașii¹. Puținele volume în care s-a scris despre el conțin însă numeroase erori privind biografia lui. S-a născut în localitatea Apa (comitatul Satu Mare) la 16 octombrie 1825. Originea familiei era din părțile Sălajului, după cum îi mărturisește într-o scrisoare lui Iosif Vulcan, publicată în „Familia” și în care afirmă că în copilăria și junețea sa a umblat prin locurile unde zăceau „osemintele moșilor și strămoșilor săi”². Un alt argument în sprijinul ipotezei unei origini sălăjene ar fi apropierea de mai mulți membri ai familiei Maniu.

După studiile elementare urmate la Satu Mare, a absolvit cursul de filosofie la Pesta, urmând apoi Academia de Drept din Oradea. Alte surse spun că studiile juridice le-a urmat la Pesta. Nu și-a uitat locurile

natale, încă din 1850 militând pentru înființarea unui gimnaziu românesc la Baia Mare³.

În almanahul „Diorile Bihorului” (Zorile Bihorului), prima publicație a Societății de lectură orădene, „un fel de antologie de poezie și proză a celor mai izbutite creații scrise de membrii Societății de lectură în cuprinsul anului 1853-1854”⁴, considerată a fi prima tipăritură școlară apărută în țara noastră⁵, a publicat „novelele originaria” *Camerdiana (Cămărzana)*, cel dintâi text literar consacrat Țării Oașului⁶.

Iacob Brendușian, alături de Gheorghe Deheleanu, a fost atât redactor ales al Societății de lectură prezidate de Alexandru Roman⁷, care a fost și inițiatorul ei⁸, cât și notarul ședințelor⁹. Mai regăsim în acest almanah semnăturile lui: Dimitrie Sfura¹⁰, Vasile Iuțiu, Carol Grama¹¹, Athanasie Marienescu¹², D. Meciui, Ioan Popdan¹³, Iosif Roman¹⁴. Deși autorii care semnează

în „Diorile Bihorului”, cu excepția lui Athanasie Marienescu, nu au devenit cunoscuți, publicația este una importantă pentru istoria presei școlare, fiind prima tipăritură cu o circulație mare atât în mediul școlăresc, cât și în rândul intelectualilor români.

Mărturiile ale altor activități desfășurate de Iacob Brendușian pe tărâm politic și cultural ne parvin din „Gazeta Transilvaniei”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură” și almanahul „Fenice”. În „Gazeta Transilvaniei” din 1853¹⁵ apare un articol semnat „Un jurist”, din care redăm un scurt fragment, în măsură să ilustreze sentimentele naționale ale lui Iacob Brendușian: *„Tot Românul în recâștigarea onoarei sale, – în recâștigarea luminării națiunale și a binelui național – comun ar trebui să aibă ochii lui Argu, și dieu! cu durere privim la unele întâmplări de prin juru-ne, – că ne vedem părăsiți tocma de aceia, cari ar avea datorința să stea în frunte, cari sunt chemați, – dispuși acolo ca să stea în frunte, unde e vorba despre luminarea, bunăstarea, și dreptul personal național. Însă, bată-și joc de noi cine-și va bate, români – neromâni, noi românii vom procede și mai încolo pe calea începută, pe calea: «a executare drepturile prescrise pe sama Românului prin Dieu, și prin Înălțatul Imperatoriu al Austriei»”. La 2 februarie 1853 Iacob Brendușian a rostit „un discurs plin de bărbăție, prin care îndeamnă și încurajează pe colegii la activitate asiduă”¹⁶. În „Gazeta Transilvaniei” din 17 februarie 1854 existau listele de prenumerație pentru editarea unei cărți, aprobată de poliția din Oradea, printre semnatarii fiind și juristul Iacob Brendușian din Pesta¹⁷.*

În „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Iacob Brendușian a publicat și un articol în care sublinia importanța asociațiilor, respectiv a reuniunilor culturale ale românilor transilvăneni: *„Noi drept că n-avem institute și reuniuni mari și multe, însă suntem deobligați și pentru celea puține și mici. Provocăm dară pe Români ca pe conștrați, din datorința națională, să sprijinească ce și cât au, și având iertare a-și mai ridicare, să și-aridice după puțință și altele; – iară fiindcă suntem asediați sub aripile unui guvern blând, care a aplecat a ne sprijini toate scopurile noastre cari și altcum ca toate celea românești – sunt inocinți, cu sete și din inimă voi să zicem: să vadă acela a cărui semnal e: Viribus unitis = cu puteri unite, ce este și al nostru, să vadă Împăratul.”*¹⁸

În 1862 s-a căsătorit cu Cleopatra Muntean, originară din Cuvin (jud. Arad), făcându-și debutul în avocatură pe lângă avocatul Haica din Arad. Probabil că din 1861 până în 1865 a fost fiscal comitatens și „advocat privat” la Baia de Arieș. A militat în acești ani pentru înființarea unui nou gimnaziu românesc la Brad.

În 1871 era avocat al arhidiecezei mitropoliei greco-catolice. A ajuns un om foarte înstărit, în cancelaria lui erau numeroși avocați care pledau în toată Transilvania. Printre aceștia s-a numărat și Iuliu Maniu.

A făcut parte din conducerea Despărțământului Blaj al „Astrei”, încă de la înființarea acestuia în 26 iunie 1870. Primul președinte al despărțământului a fost ales Timotei Cipariu, iar membri în comitet au fost, alături de Iacob Brendușian, „preadistinsese persoane”: Elie Vlasa, Ioan Pamfilie (ambii canonici), Vasiliu Moldovan (vicecomite) și Georgiu Pop (profesor)¹⁹.

În 1891 s-a aflat în mijlocul unui grup de români ardeleni care au vizitat expoziția de la Praga²⁰. Tot la rubrica „călătorii” putem considera și răspunsul pe care avocatul Iacob Brendușian, pe atunci locuind la Baia de Arieș, i-l dă lui Iosif Vulcan, vorbindu-i despre cetatea Huedinului²¹.

Fiica sa Otilia, care a studiat pianul la Viena, s-a căsătorit cu compozitorul Iacob Mureșianu²². Iacob Brendușian mai avea un fiu pe nume Iustin, absolvent de liceu la Blaj, student la Litere și Filosofie în București, apropiat de prof. Grigore Tocilescu, intermediind pentru acesta la Timotei Cipariu. Iustin a ajuns, probabil, profesor. Iustin Brendușian a fost licențiat în Litere la București. A predat la Liceul din Tecuci, din anul 1901 fiind numit director al instituției²³.

Un alt fiu, Virgil, după ce a absolvit liceul tot la Blaj, a studiat la Academia Evanghelică de Drept din Sibiu. Încă de pe băncile școlii a colaborat la presa românească, cu „Găcituri” la „Amicul Familiei”²⁴. Din păcate, presa vremii anunța că Virgil Brendușian, „rigosant în drepturi, în vârstă de 27 de ani”, a decedat²⁵.

Un alt Virgil Brendușian, probabil nepot al lui Iacob, a editat în 1927 o teză de licență în medicină intitulată *Considerațiuni asupra radioterapiei eczemei. Teză*. Volumul conține 40 de pagini și a fost tipărit la editura clujeană „Corvin” în 1927²⁶.

Fiul lui Iacob Brendușian, cu același prenume ca al tatălui, care era ofițer, a ajuns la gradul de maior de infanterie în 1918 și a făcut parte din Reg. de Infanterie 31. A tradus și publicat de altfel *Istoria prescurtată a regimentului ces. și reg. de infanterie nr. 31* (Sibiu, 1909)²⁷.

Iacob Brendușian a purtat mai mulți ani corespondență cu Timotei Cipariu, de asemenea, i-a scris și lui Al. Papiu-Ilarian, pe când acesta se afla la Viena. Între corespondenții lui Papiu-Ilarian, Brendușian este clasificat între numele care „totuși trebuie reținute”, alături de Ioan Faur, Ioan Groze, Simion Crainic, Atanasie Șandor²⁸, fiind foarte interesat de cât mai buna răspândire în popor a cărții acestuia, *Istoria românilor din Dacia Superioară*. Iată un fragment dintr-o scrisoare adresată lui Al. Papiu-Ilarian, în care este evidentă această preocupare a lui Brendușian: *„Îmi vei ierta că-mi ieu îndrăzneala nemijlocit a mă adresa către mult stimata d-ta. Eu o fac aceasta din confidența carele o am către numele d-tale. Domnule frate! Impregiurările așa arată că d-ta ești chemat, cu Istoria d-tale, a dare ton de viață națiunei*

române. Impresiunea carele ai făcut-o d-ta pre unde ți-a cam ajuns Istoria printre români este cu mult mai importantă decât cum ai cugetat d-ta în Viena. Eu aceasta nu din adulațiune o zic, ci din propria-mi experiență. Numai una lipsește încă: prea puține exemplare ai lăsat a se tipărire. [...] În zilele trecute au fost aici dd. Ștefan Bilțiu, protopop de la Baia Mare, și Georgiu Maniu, paroc de Săin, amândoi din co[mita]tul Sătmarelui; aceștia spuseră cum că pe acolo foarte se plâng, în lipsa tomului I, toți aceia cari o a cam auzit despre Istoria d-tale. Apoi în Marmăția încă numai 1 exemplariu a intrat. Da de or vedea încă tomul II? Acela pe aici e foarte rară pasăre; eu încă numai 1-ul am văzut, și acela cine-l are nu a vrut să mi-l deie, ținându-se de el cu amândouă mânele. Te foarte rog trimite și aici, la librariul Hollósy, barem vro 80-100 exemplare, de nu mai multe. Eu am vorbit cu numitul librariu și s-au oferat că le va primi foarte bucuros. [...] Acuma odată pentru exemplarele trimițându-mi voi susține norocirea eu însumi a face căi și canale, ca să se vândă după o altă și librariul să-ți trimită banii. De alta oară mai multe, după ce ni se va mai lăși cunoștință. Te sărută de mii de ori al d-tale etern stimătoriu frate, Iacob Brândușan, jurist²⁹.

A rămas fidel locurilor natale, căci la 19/31 mai 1861 a făcut cunoscut celor din Sătmăr memoriul formulat de către românii arădeni adresat lui Emanoil Gojdu³⁰ și celorlalți deputați de origine română din Dieta de la Pesta³¹, în care pledează pentru necesitatea obiectivă a unui congres național al tuturor românilor din monarhia austriacă. Dovada eforturilor sale pentru întrunirea unui Congres național al tuturor românilor din monarhia austriacă o constituie și *Scrisoarea avocatului Iacob Brendușian către George Maniu, protopop în Seini*, redactată în Arad la 12 iunie 1861³². Scrisoarea este o mărturie importantă că și în aceste părți ale nord-vestului circulau cuvântările deputaților români care ne reprezentau în Dieta de la Pesta, pe parcursul scrisorii fiind evocați atât frunțași politici arădeni, cât și deputați români, ca de pildă protopopii neuniți, Ioan Raț și Petru Raț, Georgiu Popovici, Ioan Popovici-Desseanu și profesorul Atanasie Șandor.

Dintre frunțașii români din părțile sătmărene, printre corespondenți s-a numărat și Ștefan Bilțiu³³. Alături de Iuliu Coroianu, Sabin Coroianu, și Vasile Lucaciu a contribuit la ridicarea în Seini a unui monument funerar în memoria protopopului George Maniu. Presa românească relatează că în 1882 era avocat la Blaj, ajutând studenții aflați în necazuri³⁴.

Avocatul Iacob Brendușian a decedat la 23 august 1900³⁵. Presa blăjeană informa că îndurase „o suferință nemărginit de grea de 4 săptămâni”. A fost înmormântat în cimitirul din Blaj. La slujbă a fost prezentă întreaga inteligență blăjeană, „fără deosebire de naționalitate”. Slujba a fost condusă de către mitropolit, ajutat de viceprotopopul George Bărbat, care a rostit și cuvântul funebru, și preoții Iuliu Nistor

și A.C. Domșa. Avocatul arhidiecezei, dr. Iuliu Maniu, a fost cel care a rostit „Cuvântul de adio” de la locul de veci. Articolul omagial se încheia cu concluzia că Iacob Brendușian a fost „un avocat zelos și conștient și bun creștin”³⁷.

Vom încheia aceste succinte memorii despre personalitatea și activitatea lui Iacob Brendușian, citând cuvintele lui Ioan Rațiu, adresate lui Al. Papiu-Ilarian, cuvinte care credem că ilustrează fidel atât caracterul, cât și faptele înflăcăratului nostru înaintaș: „Brândușan e naționalist mare, român bun”³⁸.

Note:

1. *Dicționarul culturii și civilizației populare*, Editura ASTRA, Blaj, 2011, p. 55-56.
2. „Familia”, Pesta, an IV, nr. 35, 17 septembrie/5 octombrie 1868, p. 414.
3. *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională: Documente. 1848-1918*, Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1981, doc. 37, p. 36.
4. Viorel Faur, *Societatea de lectură din Oradea, 1852-1875 (studiu monografic)*, Editura Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1978, p. 129.
5. Tudor Opreș, *Reviste literare ale elevilor 1834-1974. Istoria presei școlare românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 29.
6. În articolul intitulat *Cămărzana sau de la I. Brendușianu la Pop Simion* publicat de istoricul literar Nae Antonescu în „Cronica sătmăreană”, Satu Mare, an V (XII), nr. 1272 (2011), 26 martie 1972, p. 3, acesta comentează atracția unor scriitori pentru descrierea localității Cămărzana.
7. Alexandru Roman (1826-1897) – unul dintre primii profesori români care au predat în limba română în Transilvania, membru fondator al Academiei Române.
8. Gelu Neamțu, *Alexandru Roman, marele fiu al Bihorului*, Fundația „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995, p. 26-27.
9. Nae Antonescu, *Din presa sătmăreană de altădată*, ediție îngrijită, note și indici de Viorel Câmpean și Marta Cordea, Editura Citadela, Satu Mare, 2013, p. 209.
10. Dimitrie Sfura (1831-1858), preot greco-catolic, poet, născut la Vezendiu, mort de tânăr; o poezie a sa a fost apreciată de Mihai Eminescu. Vezi George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmărlui. Dicționar 1700-2000*, Satu Mare, 2000, p. 219-220.
11. Carol Gramma (1834-1858). A absolvit liceul la Oradea în 1854, urmând apoi studii de drept. A lăsat în urma lui un volum mare de diverse opere poetice și „prosaice”, rămase în manuscris, dar și câteva colaborări la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”; vezi și Viorel Câmpean, *Familia Gramma (Gramma) și legăturile cu plaiurile sătmărene*, în „Mărturii culturale”, Satu Mare, an I, nr. 2, aprilie-iunie 2016, p. 15-20; Viorel Faur, *op. cit.*, p. 80, 99.
12. Athanasie Marienescu (1830-1915), jurist, scriitor,

etnograf, membru titular al Academiei Române.

13. Ioan Popdan (1826-1856). A făcut studiile secundare la Oradea, tot acolo urmându-le și pe cele teologice, pe care le absolvă în 1847. A studiat și la Institutul „Sf. Barbara” din Viena. La 3/15 mai 1848 a fost prezent, alături de pr. Ioan Munteanu, la Marea Adunare Națională de la Blaj. Apoi, la 12 iunie 1848, „luni după Rusalii”, a semnat, alături de același Ioan Munteanu și alți patru preoți din protopopiat, „Proclamația de la Sarcău”. Vezi și Viorel Câmpean, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. II, Satu Mare, 2010, p. 13-16.

14. Iosif Roman (1829-1908), poet; vezi Gelu Neamțu, Viorel Faur, *Iosif Roman (1829-1908), o personalitate bihoreană mai puțin cunoscută*, Editura Universității din Oradea, 2004.

15. „Gateza Transilvaniei”, Brașov, nr. 2, 7 ianuarie 1853, p. 5.

16. „Fenice”, p. 252, apud Viorel Faur, *op. cit.*, p. 198.

17. Viorel Faur, *op. cit.*, p. 116.

18. „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, nr. 24, 17 iunie 1853, p. 180.

19. Silvia Pop, *Despărțământul Blaj al ASTREI (1870-2011)*, Conferințele Bibliotecii ASTRA, Sibiu, nr. 133/2011, p. 11.

20. Victoria Moldovan, *Predarea limbii române la Praga – tradiție și actualitate*, în „Familia română”, Baia Mare, an 12, nr. 2 (41), iunie 2011, p. 19.

21. „Familia”, Pesta, an IV, nr., 1868, p. 414.

22. Ion Brumar, *Evocarea lui Iacob Mureșianu cu prilejul festivalului comemorativ dela Cluj (14 dec.)*, în „Gazeta ilustrată”, Cluj, an II, nr. 11-12, nov.-dec. 1933, p. 235-236. Anunțul căsătoriei lui Iacob Mureșianu, la 4/16 septembrie 1888 cu „Maria Otilia Brândușan, fiica avocatului Iacob Brândușan”, apare și în „Familia”, Oradea, an XXIV, nr. 36, 4/16 septembrie 1888, p. 418.

23. Iuliu Moisil, *Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la Războiul Întregirii Neamului (III)*, în „Pisanii sângeorzene”, Sângeorz-Băi, an IV, nr. 6 (34), iunie 2015, p. 40.

24. „Amicul Familiei”, Gherla, an IV, nr. 1, 13/25 ianuarie 1880, p. 12.

25. http://documente.bcuccluj.ro/web/bibdigit/periodice/foaiailustrata/1891/BCUCLUJ_FP_280201_1891_001_047.pdf p. 376 (accesat la data de 8.11.2017, ora 10).

26. BCU Cluj 227481.

27. Vasile Lechințan, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, p. 72.

28. Scrisoarea se află la B.A.R., fond. coresp. Nr. 24376 (fost ms. Rom. 2242, f. 249r-250r); Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Coroșanul lui Alexandru Papiu-Ilarian. (Scrisori, documente, memorii, note)*, vol. I, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 7.

29. Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *op. cit.*, vol. II, p. 114-115.

30. Emanoil Gojdu (1802-1870), om politic, deputat în Dieta de la Pesta.

31. Vezi și Marta Cordea, *Iacob Brendușian, militant pentru un Congres al tuturor românilor și emisar al ideilor*

de emancipare ale arădenilor pentru românii sătmăreni, în „Mărturie culturale”, an III, nr. 1 (9), Satu Mare, sub tipar.

32. *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională: Documente. 1848-1918*, Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1981, doc. 55, p. 95-99.

33. *Ibidem*, doc. 37, 55, p. 67, 95-99.

34. „Amicul Familiei”, Gherla, an VI, nr. 19-20, 1882, p. 212.

35. „Familia”, Oradea, an XXXVI, nr. 35, 27 august/9 septembrie 1900, p. 420.

36. „Unirea”, Blaj, anul X, nr. 34, 25 august 1900, p. 285.

37. *Ibidem*, nr. 35, 1 septembrie 1900, p. 293.

38. Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *op. cit.*, vol. II, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 294-295.

Bibliography:

Press:

„Amicul Familiei” [*Family Friend*], Gherla, 1880, 1882.

„Familia” [*The Family*], Oradea, 1888, 1900.

„Familia” [*The Family*], Pesta, 1868.

„Foaie pentru minte, inimă și literatură” [*Paper for mind, heart and literature*], Brașov, 1853.

„Gazeta Transilvaniei” [*The Gazette of Transylvania*], Brașov, 1853.

„Unirea” [*The Union*], Blaj, 1900.

Books:

Antonescu, Nae, *Din presa sătmăreană de altădată [Satu Mare former media]*, ediție îngrijită, note și indici de Viorel Câmpean și Marta Cordea, Editura Citadela, Satu Mare, 2013.

Câmpean, Viorel, *Oameni și locuri din Sătmar [People and places of Satmar]*, vol. II, Editura Citadela, Satu Mare, 2010.

Dicționarul culturii și civilizației populare [The Dictionary of Popular Culture and Civilization], coordonator Silvia Pop, Editura ASTRA, Blaj, 2011.

Faur, Viorel, *Societatea de lectură din Oradea, 1852-1875 (studiu monografic) [The Reading Society of Oradea, 1852-1875]*, Editura Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1978.

Lechințan, Vasile, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918) [Romanian State Officials from Transylvania (1368-1918)]*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2003.

Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională: Documente. 1848-1918 [The People from Maramures country in the struggle for freedom and national unity: Documents. 1848-1918], Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1981.

Neamțu, Gelu, *Alexandru Roman, marele fiu al Bihorului [Alexandru Roman, the great son of Bihor]*, Fundația „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995.

Neamțu, Gelu; Faur, Viorel, *Iosif Roman (1829-1908)*,

o personalitate bihoreană mai puțin cunoscută [Iosif Roman (1829-1908), a less known bihorian personality], Editura Universității din Oradea, 2004.

Opriș, Tudor, *Reviste literare ale elevilor 1834-1974. Istoria presei școlare românești* [Literary Magazines of Students 1834-1974. History of the Romanian school press], București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.

Pervain, Iosif; Chindriș, Ioan, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian* [Correspondence of Alexandru Papiu Ilarian], vol. II, Editura Dacia, Cluj, 1972.

Pop, Silvia, *Despărțământul Blaj al ASTREI (1870-2011)* [Astră's Division from Blaj (1870-2011)], Conferințele Bibliotecii ASTRA, Sibiu, nr. 133/2011, 2011.

Vulturescu, George, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar 1700-2000* [Culture and Literature in the provinces of Satmar. Dictionary 1700-2000], Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2000.

Studies, Magazine articles:

Antonescu, Nae, *Cămărzana sau de la I. Brendușianu la Pop Simion* [Cămărzana or from I. Brendușianu to Pop Simion], în „Cronica sătmăreană” [Chronicle of Satu Mare], Satu Mare, an V (XII), nr. 1272 (2011), 26 martie 1972, p. 3.

Brumaru, Ion, *Evocarea lui Iacob Mureșianu cu prilejul festivalului comemorativ dela Cluj (14 dec.)* [The evocation of Jacob Muresianu on the occasion of the commemorative festival of Cluj], în „Gazeta ilustrată” / Illustrated Newspaper, Cluj, an II, nr. 11-12, nov.-dec. 1933, p. 235-236.

Câmpean, Viorel, *Familia Grama (Gramma) și legăturile cu plaiurile sătmărene* [Family Gramma (Gramma) and his relationship with Satu Mare], în „Mărturii culturale” [Cultural Testimonies], Satu Mare, an I, nr. 2, aprilie-iunie 2016, p. 15-20.

Moisil, Iuliu, *Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la Războiul Întregirii Neamului (III)* [The Transylvanian Romanians from the Old Kingdom and their activity until the War of the Enlightenment of the Nation], în „Pisanii sângeorzeni” [Inscriptions of Sângeorz], Sângeorz-Băi, an IV, nr. 6 (34), iunie 2015, p. 40.

Moldovan, Victoria, *Predarea limbii române la Praga – tradiție și actualitate* [Teaching Romanian language in Prague – tradition and actuality], în „Familia română” [The Roumanian Family], Baia Mare, an 12, nr. 2 (41), iunie 2011, p. 19.

Electronic sources:

http://documente.bcuccluj.ro/web/bibdigi/periodice/foaiailustrata/1891/BCUCLUJ_FP_280201_1891_001_047.pdf

